

Оксана Желай,

кандидат наук із соціальних комунікацій,
старший науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: ksenia0101@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5498-0559>

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ: МІСІЯ ТА ВІЗІЯ БІБЛІОТЕКИ

У статті висвітлено специфіку бібліотечно-інформаційного обслуговування внутрішньо переміщених осіб у регіонах України на основі проведеного автором дослідження вебсайтів 22 обласних універсальних наукових бібліотек. Проаналізовано структурну організацію, контент вебсайтів щодо цифрових ресурсів для допомоги ВПО.

Закцентовано увагу на широку палітру онлайн та офлайн форм бібліотечного сервісу для цієї категорії користувачів. Визначено кроки з вдосконалення бібліотечних послуг для переселенців. Уточнено місію бібліотечного сервісу для ВПО, а також візію бібліотечно-інформаційного забезпечення переселенців у контексті післявоєнної розбудови нашої країни.

Ключові слова: вебсайт ОУНБ, місія та візія бібліотечного сервісу для ВПО.

Сьогодні вітчизняні бібліотеки здійснюють суспільно-інформаційне забезпечення відповідно до особливостей інформаційних запитів широкого кола бібліотечних користувачів, зокрема й такої категорії, як внутрішньо переміщені особи (ВПО).

Під впливом поточної ситуації в країні зміщуються й акценти в інформаційних потребах новоприбулих членів територіальних громад, що, зі свого боку, слугує орієнтиром розвитку спектра бібліотечного сервісу для ВПО.

Варто відзначити, що з 2014 р. вітчизняна бібліотечна мережа активно впроваджувала необхідні для ВПО і біженців нові бібліо-

© О. Желай, 2024

течно-інформаційні послуги, орієнтовані саме на громади певного регіону: оперативно сформовані тематичні електронні ресурси бібліотек інформували перші хвилі внутрішньо переміщених осіб про державні установи, волонтерські і благодійні організації, що надають найнеобхідніше – одяг, їжу, ліки, дах над головою. Після забезпечення базових потреб у переселенців постає питання налагодження їхнього життя у нових локаціях. Тому бібліотеки активно розвивають широкий спектр бібліотечного сервісу з інтеграції переміщених громадян: це проведення різноманітних соціокультурних заходів, оновлення цифрового ресурсу щодо питань працевлаштування, освіти тощо [1].

Очевидно, що бібліотечні установи – сучасні інформаційно-комунікаційні ресурсно-знансві центри – мають методологічні бібліотекознавчі напрацювання, досвід і потенціал ефективної участі у суспільних процесах з подолання викликів, відновлення та підвищення якості життя громадян. Це актуалізує розвиток перспективних й ефективних форм і напрямів бібліотечного сервісу для ВПО та обумовлює важливість бібліотекознавчих розвідок із цієї проблематики.

Проведене автором дослідження базується на аналізі низки наукових публікацій, зокрема науковців аналітичних підрозділів НБУВ щодо проблематики ВПО; вивченні бібліотечного обслуговування внутрішньо переміщених осіб у регіонах України на основі аналізу вебсайтів 22 обласних універсальних наукових бібліотек (ОУНБ) щодо їхньої структурної організації, контенту, спектру пропонованих ВПО послуг; узагальненні результатів дослідження.

Наукові бібліотеки, як флагмани бібліотекознавчих досліджень та інноваційних впроваджень у бібліотечну практику, займають активну позицію у вивченні й розвитку широкого спектра бібліотечного сервісу для внутрішньо переміщених осіб.

Від початку російсько-української війни у 2014 р. науковці аналітичних підрозділів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (НБУВ) серед іншого спрямовують свої зусилля й на такий важливий напрям, як інформаційне, науково-аналітичне бібліотечне забезпечення переселенців і біженців; проводять наукові розвідки щодо консолідації наукових і практичних зусиль бібліотечно-

інформаційного комплексу для забезпечення адаптації, соціалізації, творчого розвитку переселенців, біженців та інших постраждалих від війни громадян.

У своїх працях В. Горовий, О. Аулін аналізували потенціал і особливості використання вітчизняних електронних інформаційно-бібліотечних ресурсів у воєнний час, роль бібліотечної інформаційно-аналітичної діяльності у протистоянні ворожій пропаганді [2, 3]. Як зазначає В. Горовий, збалансоване, вдумливе використання всього обсягу фондів українських бібліотек разом з удосконаленням сучасної інфотворчості сприятиме ефективному збереженню ментальної стійкості, функціонуванню суспільних інститутів, продуктивній інформаційній діяльності громадян у нелегких умовах нинішніх випробувань, що постали перед українським народом [2, с. 11].

С. Горова, О. Желай, Н. Аксьонова, А. Потіха досліджували адаптаційні функції бібліотечної діяльності, аналізували ефективність бібліотерапевтичних, соціально-психологічних, культурно-просвітницьких напрямів роботи бібліотек з відновлення ментального здоров'я постраждалих від війни громадян, їхньої соціалізації та налагодження життя [6, 1, 8, 4].

А. Потіха відзначає вагому роль і значущість вітчизняних інформаційно-ресурсних фондів бібліотек, архівів, музеїв у протидії російській інформаційній та військовій агресії, у морально-психологічній підтримці українців, зокрема ВПО: «Книга є джерелом та об'єктом безпосереднього дослідження культури й духовності нашого народу, його мови, літератури, мистецтва... Книжкові пам'ятки впливають на становлення інтелектуального потенціалу народу, на зберігання і трансляцію духовних цінностей вітчизняної культури, вони є важливим чинником національної ідентифікації та формування національної свідомості громадян» [4].

С. Закіровою було проаналізовано інформаційно-аналітичний ресурс вебпорталу НБУВ: «Біженці та вимушено переміщені особи | Refugees and internally displaced persons» (URL: <http://nowar.nbuv.gov.ua>), створений у березні 2022 р. Його мета – акумулювання наявних ресурсів і створення структурованої бази даних, що відображає національні і міжнародні напрацювання у сфері

захисту прав вимушених переселенців і біженців, їхні інтеграції в нові приймаючі громади, використання соціального потенціалу біженців і внутрішньо переміщених осіб, широке залучення ВПО до розвитку територіальних громад [5].

Водночас потребує додаткових досліджень стан та перспективи розвитку бібліотечного обслуговування, що надається внутрішньо переміщеним особам у нових локаціях їхнього переселення; потребує уточнення місії і візії бібліотечного сервісу для ВПО у контексті викликів і завдань у військовий період та час повоєнної відбудови України.

Отже, **мета статті** – наукове осмислення та уточнення місії і візії інформаційно-бібліотечного обслуговування внутрішньо переміщених осіб у нових локаціях на основі дослідження реалізації бібліотечного сервісу для ВПО у військовий період і в контексті стратегії повоєнного відновлення нашої держави.

Обласні універсальні наукові бібліотеки виконують роль науково-методичних, культурно-просвітницьких, координаційних центрів для мережі бібліотек області. Структура, наповнення, функціонал вебпредставництв ОУНБ – це показники їхньої діяльності, це репрезентація спектру онлайн- і офлайн-послуг для користувацької аудиторії і зокрема для внутрішньо переміщених осіб, кількість яких стрімко зросла через повномасштабне російське вторгнення 24 лютого 2022 р. На початок 2024 р. в Україні, за офіційними даними, нараховується приблизно 4,9 млн осіб, які мають статус ВПО. З них більше мільйона – це люди, які перемістилися вже вдруге [7].

За спостереженнями бібліотекарів, читання літератури патріотичного й історичного спрямування додавало морального й національного піднесення людям, переселеним зі східних областей, відволікало і заспокоювало попри страшні події широкомасштабного вторгнення Росії. Бібліотеки Тернополя, Хмельницького, як і багато інших вітчизняних бібліотек, із перших днів після російського широкомасштабного збройного нападу розпочали надавати ВПО необхідні послуги: забезпечували їх базовими найнеобхіднішими речами від держави й волонтерів; надавали можливість отримувати різноманітну корисну інформацію, користуватися бібліотечним фондом, комп'ютерною технікою; впроваджували різнопланові біблі-

отерапевтичні заходи для психосоціальної підтримки та адаптації [4, 8].

Дослідження впливу читання доводять корисний і позитивний ефект на інтелектуальний, психологічний, фізичний стан людини: стимулюється розумова діяльність, покращується пам'ять, підвищується впевненість у собі, розвиваються соціальні навички, здатність до емпатії й толерантності, зменшується рівень стресу, формується зацікавленість до життя і впевненість самостійно вирішувати завдання, підкреслює Н. Аксьонова [8].

Моніторинг вебпредставництв ОУНБ показує реалізацію всіма установами широкої палітри бібліотечної роботи соціально-культурного спрямування для підтримки психоемоційного стану, поліпшення самопочуття людей, які були вимушені кинути свої домівки й облаштовуватися в інших регіонах України. Інформацію про організацію різноманітних заходів для ВПО оприлюднюють усі ОУНБ на своїх вебсайтах, як, наприклад, повідомлення Вінницької ОУНБ ім. В. Отамановського (URL: <https://library.vn.ua/pro-biblioteku/klubi-gurtki/klub-zustrich>) про тематичні і літературні вечори, концерти, конкурси, чаювання, рукоділля, навчання комп'ютерної грамотності; Волинської ОУНБ ім. О. Пчілки (URL: <http://ounb.lutsk.ua/activity2023.html>) про квести, психологічні тренінги, зустрічі з цікавими людьми краю й умільцями з Волині, майстер-класи (соломоплетіння, гончарство тощо); Закарпатської ОУНБ ім. Ф. Потушняка (URL: <https://www.prostir.ua/?news=yak-ukrajinski-biblioteku-dopomahayut-pereselentsyam>) про клубні зустрічі для психоемоційної підтримки. Кіровоградська ОУНБ ім. Д. І. Чижевського через повідомлення на своїй офіційній сторінці у фейсбук, телеграм, у місцевих ЗМІ запрошує ВПО на тренінги, майстер-класи та багато ін. (URL: <https://cbn.com.ua/news/2022-03-23-oblasna-biblioteka-chyzhevskogo-zaproshuye-pereselentsiv-doluchytysya-do-kulturnogo-vidpochynku>).

Варті уваги приклади заходів щодо забезпечення постраждалих від війни людей знаннями й навичками психоемоційної стійкості задля душевної рівноваги й соціальної адаптації: проведення наприкінці 2023 р. Вінницькою ОУНБ ім. В. Отамановського науково-практичної конференції «Сучасний стрес: критичні питання збереження здоров'я

людини» (URL: <https://library.vn.ua/news-and-events/conferences/suchasnij-stres-kritichni-pitannya-zberezhennya-zdorovya-lyudini>); Тернопільською ОУНБ у червні 2024 р. інформаційних годин «Стрес. Війна. Здоров'я» (URL: <https://library.te.ua/2024/07/01/informacijna-godyna-stres-vijna-zdorovya/>); Сумською ОУНБ у співпраці з ГО «Підтримка психічного здоров'я – асоціація фахівців в галузі психічного здоров'я» – організація та проведення науково-практичних конференцій, тренінгів, семінарів, акцій та інших спільних заходів для поширення знань зі зниження стресу та тривожності (URL: <http://ounb.sumy.ua/index.php/476-memorandum-pro-spivpratsyu>), (URL: https://www.facebook.com/story.php/?story_fbid=755416566759524&id=100068735622071).

На вебсайтах Сумської ОУНБ (<http://ounb.sumy.ua/>) і Харківської ДНБ ім. В. Г. Короленка (URL: <https://library.korolenko.kharkov.com/ty-jak>) є розділ «Всеукраїнська програма ментального здоров'я “Ти як?”» з інтерактивним переходом на вебресурс Програми «Ти як?» (URL: <https://howareu.com/>). Програма ініційована першою леді України О. Зеленською. Мета кампанії – сприяти формуванню в суспільстві культури піклування про ментальне здоров'я, дати розуміння та показати інструменти, які допоможуть українцям дбати про свій внутрішній стан.

Івано-Франківська ОУНБ ім. І. Франка розробила й затвердила Положення про проведення бібліотеками регіону з березня до жовтня 2024 р. обласної акції «Ментальне здоров'я: як подбати про себе» (URL: <https://lib.if.ua/prof/?p=3085>), мета якої – різноманітними формами і методами бібліотечної діяльності підвищувати культуру ведення здорового способу життя. Для реалізації мети – організувати систему просвітницької діяльності з формування цінності ментального здоров'я; згуртовувати мешканців спільноти і ВПО для їхньої спільної участі у заходах, які сприяють збереженню ментального здоров'я та розвитку здорових взаємовідносин.

Водночас треба зазначити, що різноманітні тренінги й навчання з психологічної допомоги, бібліотерапевтичні та соціокультурні заходи важливо поєднувати з навчанням медіаграмотності, умінням вирізняти фейки, маніпуляцію та інші прояви деструктивних інформаційних проявів, що погіршують психологічний стан українців, адже завдання

інформаційної війни – залякувати людей, сіяти паніку і страх, щоб позбавляти громадян сили опановувати себе, чинити опір загарбникам. Так, внутрішніх переселенців російська пропаганда залякувала «злими і непривітними» мешканцями Західної України, які «ненавидять» переселенців лише за те, що вони говорять російською мовою або загалом за те, що вони приїхали зі Сходу чи Півдня України. Натомість у громадах, які приймають, Росія просуває маніпулятивні тези про те, що переселенці можуть відібрати у місцевих робочі місця, місця у школах, університетах, дитсадочках і взагалі про те, що ліпше спрямовувати кошти громад на потреби місцевого населення. Усі ці стереотипи циркулюють ще з 2014 р. Росія просто підкріплює їх новими ситуаціями, коментарями. Беручи одну-дві новини стосовно переселенців, РФ роздуває їх до такого масштабу, нібито це масове явище, і так залякує і ВПО, і громади, які їх приймають [7].

Як слушно зауважує С. Горова, сьогодні інформаційні війни, перш за все, ведуться за допомогою інтелектуального інструментарію, а соціальні мережі є безпосереднім середовищем для їх використання. Вплив на громадську думку здійснюється шляхом публікації персоналізованих повідомлень на рівні окремої людини для привернення її уваги та завоювання довіри [6].

Для посилення деструктивної сили дезінформації пропагандисти активно використовують інновації цифрового світу, зокрема технології штучного інтелекту (ШІ). У російських дезінформаційних кампаніях, керованих ШІ, часто генерується неправдива інформація, що спотворює історичні факти, хід російсько-української війни, життя українців, створюючи неіснуючі новини й події, що поширюються через інтернет.

Механізми розвінчання постійно потребують удосконалення, зазначають медіапрацівники та ІТ-фахівці державних та неурядових структур, акцентуючи увагу на підвищенні медіаграмотності як на одному з основних важелів боротьби з дезінформацією (URL: https://ai.instingov.org/assets/guide/AI-Guide_uk.pdf). Тож у контексті протидії ворожій пропаганді одним із важливих завдань бібліотечної спільноти є підвищення рівня поінформованості українців щодо форм проявів дезінформації й методів їх виявлення, формування у користувачів бібліотек попиту на якісну інформацію.

Варто наголосити, що для допомоги бібліотечним користувачам у протидії російським деструктивним інформаційним проявам вітчизняні бібліотечні установи на своїх вебсайтах, на сторінках блогів розміщують списки офіційних джерел інформації; перелік ЗМІ, що інформують про фейки; списки телеграм-каналів, що активно поширюють дезінформацію; перелік актуальних чат-ботів; попередження про фішингові атаки тощо [4].

Моніторинг вебсайтів показує системну роботу усіх ОУНБ щодо забезпечення користувачів знаннями з цифровізації, розуміння переваг та ризиків віртуального світу. Так, бібліотечний сервіс усіх ОУНБ передбачає курси цифрової/комп'ютерної грамотності для навчання та поліпшення навичок роботи на ПК, мобільному телефоні, планшеті, як, наприклад, онлайн-платформа з уроками цифрової грамотності Волинської ОУНБ ім. В. Отамановського (<http://www.ounb.lutsk.ua/>); регулярні онлайн- і офлайн-тренінги з цифрової грамотності у Кіровоградській ОУНБ ім. Д. І. Чижевського (URL: <https://library.kr.ua/education/>), Рівненській ОУНБ (URL: <https://lib.rv.ua/articles/132>) та Івано-Франківській ОУНБ ім. І. Франка (URL: <https://lib.if.ua/news/1712310385.html>); індивідуальні навчання «Смартфон для всіх» (URL: <http://ounb.sumy.ua/>), а також вебнавігатор корисних інтернет-ресурсів для організації роботи, навчання, дозвілля в інтернеті у Сумській ОУНБ (URL: <https://sites.google.com/view/biblioinform/%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0>) тощо.

В усіх ОУНБ організовуються заняття з підвищення рівня обізнаності у питаннях кібербезпеки й медіаграмотності, як, наприклад, тренінг «Як розпізнати інтернет-шахраїв та не стати жертвою?» у Житомирській ОУНБ (URL: <https://www.lib.zt.ua/ua/newsua/node/11377>); онлайн-тренінг, що руйнує фейки «Стоп інфодемії» у Луганській ОУНБ, релокованій у м. Чернівці (URL: <https://library.lg.ua/uk/article/1168>); віртуальна книжкова виставка «Дезінфодемію лікують... у бібліотеці» у Чернігівській ОУНБ ім. В. Г. Короленка (URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=4351>) тощо.

Протягом 2023 р. командою Вінницької ОУНБ ім. В. Отамановського на базі Вінницького РТЦ проведено 189 тренінгів за участі 1745 користувачів, з яких 834 особи – ВПО. Зокрема, відбулося

55 тренінгів з мобільної та комп'ютерної грамотності, дев'ять тренінгів «Кібербулінг», дев'ять тренінгів «Кібершахрайство», сім виїзних тренінгів «Портал Дія. Державні послуги для ВПО» та ін. (URL: <https://library.vn.ua/news-and-events/projects/2023-rik/vinniczkiy-regionalnij-treningovij-czentr-2023>).

ОУНБ – учасники реалізації проекту «Розвиток спроможності бібліотек – Хабів цифрової освіти», що впроваджується ВГО УБА з 2020 р. за підтримки Міністерства цифрової трансформації України та проекту з підтримки цифровізації держпослуг (Проект підтримки Дія), який Програма розвитку ООН в Україні реалізує за фінансової підтримки Швеції. Хаби цифрової освіти – це простори, де кожен може вивчити навички цифрової грамотності та отримати доступ до Національної онлайн-платформи «Дія. Цифрова освіта» (URL: <https://osvita.diia.gov.ua>). Такі простори облаштовуються в бібліотеках, школах, університетах, ЦНАПах та інших установах. Бібліотеки є ключовими елементами цієї мережі, вони становлять більшість із усіх 6200 хабів цифрової освіти [9].

У бібліотеках, що доєдналися до мережі хабів цифрової освіти, надається безкоштовна допомога ВПО при оформленні заявок на фінансову підтримку від міжнародних організацій, у пошуку інформації про права переселенців та достовірних новин, копіюванні та скануванні документів. Бібліотечні фахівці допомагають користувачам освоювати нові цифрові інструменти і засоби інтернету, навчають користуватися державними послугами на порталі та в застосунку «Дія». Серед найпопулярніших запитів: користування платформою на різних видах гаджетів, встановлення мобільного застосунку «Дія» на смартфоні тощо. Бібліотеки як хаби цифрової освіти сприяють популяризації сервісів національної платформи «Дія. Цифрова освіта» (URL: <https://library.vn.ua/e-library/katalog/biblioteka-v-umovax-suchasnosti-i-konstruyuvannya-majbutno-4>).

У дослідженні Хмельницької ОУНБ діяльності в регіоні бібліотек – хабів проекту «Дія. Цифрова освіта» підкреслюється актуальність і затребуваність цієї форми бібліотечного сервісу внутрішньо переміщеними особами, яким потрібно отримати статус ВПО та необхідні довідки, зареєструватися на отримання фінансової

допомоги, знайти житло та роботу тощо (URL: http://ounb.km.ua/biblio/soc/2022_10_13_1.pdf).

Аналіз вебсайтів ОУНБ та наведені приклади показують розвиток та постійне вдосконалення широкоаспектного бібліотечного обслуговування внутрішньо переміщених осіб з урахуванням їхніх інформаційних потреб.

Водночас дуже важливо, щоб увесь спектр бібліотечного сервісу для ВПО був представлений на вебсайті установи у відповідній рубриці з метою промоції цього напрямку роботи та інформування широкого загалу аудиторії, для оперативного знаходження таких бібліотечних послуг переселенцями та всіма, хто її шукає, хто дотичний до процесу допомоги ВПО.

Як показав моніторинг цифрових інформаційних ресурсів, 11 ОУНБ мають на своєму вебсайті спеціалізовану рубрику для ВПО.

На вебсайті Волинської ДОУНБ ім. О. Пчілки (<http://ounb.lutsk.ua/>) є рубрика «Допомога для ВПО та вразливих верств населення» з переходом на портал «Інформація під час війни...» (URL: <https://dopomoha-info.org.ua/>) зі структурованим інформаційним ресурсом щодо всебічної допомоги постраждалим від війни і ВПО в тому числі. На вебсайті бібліотеки також є рубрика «Безоплатна правова допомога» з переходом на портал зі структурованим актуальним інформаційним ресурсом [Безоплатна правнича допомога] (URL: <https://legalaid.gov.ua/>), що дає змогу кожній людині скористатися своїми правами та захистити їх. Для ВПО пропонується допомога у випадках: оскарження дій чи бездіяльності органів влади; оформлення пенсійних, соціальних виплат та пільг; відновлення документів; виплат від міжнародних партнерів; вирішення сімейних питань: аліментів, розлучень, спадщини; вирішення інших правових проблем.

На вебсайті Дніпропетровської ОУНБ ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія (URL: <https://www.libr.dp.ua/>) є рубрика «Корисно. Переселенцям. Військовослужбовцям», представлена тематичним дайджестом новин ЗМІ щодо проблематики ВПО (URL: <https://www.libr.dp.ua/?do=korysno&id=27>).

На вебсайті релокованої у м. Чернівці Луганської ОУНБ (URL: <https://www.library.lg.ua/uk>) у рубриці «Про бібліотеку» ідеться про

надання різноформатних послуг для підтримки, єднання та взаємодії внутрішньо переміщених осіб і місцевих громад, які прихищають ВПО; у рубриці «Проекти» є довідкова інформація про бібліотечну допомогу ВПО.

У рубриці «Інформація для внутрішньо переміщених осіб» на вебсайті Полтавської ОУНБ ім. І. П. Котляревського розміщено два інформаційно-довідкових дайджести: «Оперативна інформація для внутрішньо переміщених осіб м. Полтава»/ 2022 р. IV квартал» (URL: <https://drive.google.com/file/d/1m5fVyRQGEQeYI8aEkilrpNWuTyF62SMz/view>), (URL: https://library.pl.ua/nashi_vidannja/informacijni/operativna_informacija/); ще на вебсайті бібліотеки є інтерактивна рубрика «Безоплатна правова допомога» з переходом на портал зі структурованим актуальним інформаційним ресурсом [Безоплатна правнича допомога] (URL: <https://legalaid.gov.ua/>).

На вебсайті Сумської ОУНБ (URL: <http://ounb.sumy.ua/>) представлено рубрику «Для переселенців», на сторінці якої структуровано за інтерактивними підрубриками важливий ресурс з допомоги ВПО, де, зокрема, у підрубриці «Гарячі лінії» є інтерактивне посилання на портал Урядової соціальної програми «Прихисток» (URL: <https://prykhystok.gov.ua/>), що акумулює запити переселенців із пошуку житла та пропозиції помешкань від громадян, правові умови державної підтримки сторін процесу тощо.

На вебсайті Черкаської ОУНБ ім. Т. Шевченка (URL: <http://new.library.ck.ua/>) є повідомлення: Версія сайту з контентом, опублікованим до 1 січня 2023 р., доступна за адресою: <http://library.ck.ua>, клікнувши яку, переходимо на попередню версію вебсайту бібліотеки, де є рубрика «Для переселенців» (URL: <http://library.ck.ua/index.php/2014-10-29-15-18-27>) з важливою та актуальною інформацією, зокрема інтерактивна підрубрика «Сервіс пошуку житла», що веде на портал «Допомагай знайти безкоштовне житло» (URL: <https://dopomagai.org/find>).

Заслужує уваги приклад організації вебсайту Чернівецької ОУНБ ім. М. Івасюка (URL: <https://www.library.cv.ua/>) – інтерактивна рубрика «Внутрішньо переміщеним особам» має перехід у розділ «Переселенцям» на офіційному вебпорталі Чернівецької обласної військової адміністрації (URL: <https://bukoda.gov.ua/pereselencyam>),

де акумульовано інформаційно-довідковий ресурс із соціально-правової допомоги ВПО на загальноукраїнському і обласному рівні, назви рубрик підказують потрібне: соціальна допомога, видача гумдопомоги, проживання, медицина, психологічна допомога, працевлаштування й багато іншого.

На вебсайті Чернігівської ОУНБ ім. Софії та Олександра Русових (URL: <http://libkor.com.ua/>) є інтерактивна рубрика «Користувачу», де, серед інших інтерактивних підрубрик, є «На допомогу ВПО», клікнувши яку користувач потрапляє на сторінку «На допомогу внутрішньо переміщеним особам» (URL: <http://libkor.com.ua/page/157-na-dopomogu-vpo>), де представлено анотований веббібліографічний список «На допомогу ВПО», що складається з добірки корисних сервісів та мобільних додатків, які стануть у пригоді внутрішньо переміщеним особам і допоможуть адаптуватися на новому місці проживання. Зокрема портал «Безкоштовне житло» (URL: <https://dopomagai.org/>) з інформацією стосовно тимчасового житла у безпечних містах України або за кордоном та багато іншого.

Вінницька ОУНБ ім. В. Отамановського на своєму вебсайті надає можливість інтерактивного переходу на портал [Безоплатна правнича допомога] (URL: <https://legalaid.gov.ua/>) з юридичними послугами і для ВПО, а на вебсайті Одеської ОУНБ (URL: <https://biblioteka.od.ua/>) розміщено інтерактивний перехід на сайт НБУ ім. Я. Мудрого (URL: <https://nlu.org.ua/>), де є розділ «На допомогу переселенцям і біженцям» (URL: <https://igov.org.ua/subcategory/1/32>) зі структурованим інформаційно-довідковим ресурсом для ВПО.

Очевидно, що форми і варіанти структурної організації бібліотечного електронного ресурсу для ВПО – багатогранні й широкоаспектні – це і тематичні інформаційні дайджести власного виробництва, і різноманітні інтерактивні рубрики з переходом на портали/сайти з тематичними інформаційно-довідковими ресурсами різнопланової допомоги ВПО. Головне – наявність спеціальної рубрики для ВПО на вебсайті бібліотеки для швидкого й ефективного інформаційно-бібліотечного забезпечення цієї категорії користувачів, адже розпорошеність потрібної інформації за різними розділами ускладнює її пошук.

Таким чином, можна уточнити, що **місія бібліотеки** у контексті реалізації сервісу для ВПО – це якнайповніше забезпечення інформаційно-комунікаційних, соціально-психологічних, культурно-просвітницьких, науково-освітніх та інших запитів переселенців для відновлення їхнього здоров'я, адаптації у новому колективі для гармонійного розвитку переселеної особи і приймаючої громади. Як свідчать результати дослідження, бібліотеки забезпечують багатоаспектні інформаційні потреби ВПО, реалізуючи таким чином свою **місію** з обслуговування цієї категорії користувачів.

Візія бібліотеки у контексті реалізації сервісу для ВПО – бути сучасним інформаційно-комунікаційним центром, де, серед інших користувачів, обслуговуються і вимушені переселенці, послуги для яких будуються з урахуванням поточних викликів і стратегії повоєнного відновлення України. Очевидно, що реалізація такого образу бібліотеки актуалізує питання ефективності організації електронного інформаційного ресурсу – онлайн-представництва бібліотеки, контент якого презентує широкий спектр онлайн-і офлайн-послуг для ВПО та оперативно допомагає віднайти релевантну інформацію.

Доступний і зрозумілий інтерфейс вебсайту має надавати користувачу інтерактивні тематичні рубрики з переходом на цифрові ресурси державних, громадських, волонтерських порталів і сайтів, щоб переміщені особи і біженці, які повертаються в Україну, отримували завжди оновлену актуальну інформацію щодо процесів у соціумі, етапів відновлення України.

На думку науковців, економістів та інших фахівців [7], розвиток вітчизняної економіки буде залежати від низки факторів, серед яких: кількість населення, його розташування та працевлаштування, відновлення виробництв тощо. Наразі в Україні простежується невідповідність географічного розташування робочих місць та робочої сили; багато переселенців у містах-мільйонниках – Дніпрі, Запоріжжі, Харкові, а переважна більшість ВПО – у західних регіонах країни, що тисне на тамтешній ринок праці.

Очевидно, що в подальшому розселення населення відбуватиметься відповідно до розвитку певних локацій та їхнього безпекового рівня; залежно від відновлення, розміщення, відбудови та концен-

трації великих виробництв; розвитку кластерів, індустріальних парків у регіонах України.

Для адекватного до потреб у країні розміщення бізнесу, виробництва, людей потрібна широка поінформованість громадськості, а особливо громадян, які втратили свої домівки – внутрішньо переміщених осіб, біженців, які повертаються у країну. **Тож візія бібліотеки** в напрямі обслуговування переселенців – активна залученість у повоєнну розбудову як інформаційно-комунікаційний центр, як важливий суб'єкт системи соціальних комунікацій, що акумулює суспільно значущі інформаційні ресурси державних інституцій, громадських організацій, зарубіжних партнерів тощо; забезпечує ВПО й усіх інших користувачів знаннями з психоемоційної стійкості, допомагає опанувати навички цифрової/медійної грамотності для самореалізації особистості у світі електронних технологій; сприяє поінформованості ВПО та всіх користувачів бібліотеки щодо локацій/міст із соціально-інфраструктурним та виробничим відновленням і, відповідно, затребуваності там певних фахівців; здійснює комунікаційне забезпечення між громадянами і представниками державних владних інституцій для суспільного розуміння державотворчих процесів і стратегії відновлення, для мотивації і віри громадянського суспільства, що Україна відбудовується, що Україна – це держава, яка знає як і тому може дати відсіч агресії.

Список бібліографічних посилань

1. Желай О. Нові напрями бібліотечної роботи з допомоги внутрішньо переміщеним особам: теоретичні, методичні та прикладні аспекти. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2017. Вип. 46. С. 292–312. <https://doi.org/10.15407/nr.46.292>
2. Горовий В. Особливості використання електронних ресурсів національних бібліотек в умовах воєнного протистояння. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2022. Вип. 64. С. 11–27. <https://doi.org/10.15407/nr.64.011>
3. Аулін О. Специфіка бібліотечно-інформаційної діяльності під час воєнного конфлікту. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2022. Вип. 64. С. 43–54. <https://doi.org/10.15407/nr.64.043>

4. Потіха А. Діяльність бібліотек України в умовах російської воєнної агресії. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2022. Вип. 64. С. 55–73. <https://doi.org/10.15407/np.64.055>
5. Закірова С. Українські біженці від війни: аналіз інформаційних ресурсів підтримки. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 67. С. 54–81. <https://doi.org/10.15407/np.67.054>
6. Горова С. Електронні ресурси бібліотек у зміцненні самосвідомості користувачів у стресові періоди життя. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2022. Вип. 63. С. 75–87. <https://doi.org/10.15407/np.63.075>
7. Круп'яник А. Повернути людей: що ми можемо запропонувати біженцям та ВПО. *Укрінформ*. 2024. 19 лют. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3829291-povernuti-ludej-so-mi-mozemo-zaproponuvati-bizencam-ta-vpo.html> (дата звернення: 10.04.2024).
8. Аксьонова Н. Бібліотерапія як напрям діяльності бібліотек в умовах російсько-української війни. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2022. Вип. 64. С. 107–119. <https://doi.org/10.15407/np.64.107>
9. Бібліотеки – Хаби цифрової освіти: практичний посібник / автори-укладачі: О. Бруй та ін. ; заг. ред. Я. Сошинської. ВГО УБА. *Проект підтримки Дія*. Київ. 2023. 116 с. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-09/undp-ua-libraries_-_hubs_of_digital_education.pdf (дата звернення: 11.04.2024).

References

1. Zhelai, O. (2017). Novi napriamy bibliotechnoi roboty z dopomohy vnutrishno peremishchenym osobam: teoretychni, metodychni ta prykladni aspekty [New directions of library work to help internally displaced persons: theoretical, methodical and applied aspects]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 46, 292–312 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.46.292>
2. Horovyi, V. (2022). Osoblyvosti vykorystannia elektronnykh resursiv natsionalnykh bibliotek v umovakh voiennoho protystoiannia [Peculiarities of the use of electronic resources of national libraries

in the conditions of military confrontation]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 64, 11-27 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.64.011>

3. Aulin, O. (2022). Spetsyfika bibliotechno-informatsiinoi diialnosti pid chas voiennoho konfliktu [The specifics of library and information activities during the military conflict]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 64, 43-54 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.64.043>

4. Potikha, A. (2022). Diialnist bibliotek Ukrainy v umovakh rosiiskoi voiennoi ahresii [Activities of Ukrainian libraries in the conditions of Russian military aggression]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 64, 55-73 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.64.055>

5. Zakirova S. (2023). Ukrainski bizhentsi vid viiny: analiz informatsiinykh resursiv pidtrymky [Ukrainian refugees from the war: analysis of information resources of support]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 67, 54-81 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.67.054>

6. Horova S. (2022). Elektronni resursy bibliotek u zmitsnenni samosvidomosti korystuvachiv u stresovi periody zhyttia [Electronic resources of libraries in strengthening the self-awareness of users in stressful periods of life]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 63, C. 75-87 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.63.075>

7. Krupianyk A. Povernuty liudei: shcho my mozhemo zaproponuvaty bizhentsiam ta VPO. (2024). [Bringing people back: what we can offer refugees and IDPs]. *Ukrinform.ua – Ukrinform.ua* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3829291-povernuti-ludej-so-mi-mozemo-zaproponuvati-bizencam-ta-vpo.html> (Last accessed: 10.04.2024).

8. Aksonova, N. (2022). Biblioterapiia yak napriam diialnosti bibliotek

v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [Bibliotherapy as a field of activity of libraries in the conditions of the Russian-Ukrainian war]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 64, 107-119 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.64.107>

9. Biblioteki – Khaby tsyfrovoi osvity: praktychnyi posibnyk. (2023). [Libraries are hubs of digital education: a practical guide]. *VGO UBA. Action support project* [in Ukrainian]. Retrieved from https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-09/undp-ua-libraries_-_hubs_of_digital_education.pdf (Last accessed: 11.04.2024).

Стаття надійшла до редакції 12.08.2024.

Oxana Zhelai,

PhD (Social Communications), Senior Research,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holosiivskyi Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: ksenia0101@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5498-0559>

Internally Displaced Persons: Library Mission and Vision

The article highlights the specifics of library and information services for internally displaced persons (IDPs) in Ukraine based on the author's study of the websites of twenty-two universal scientific libraries. The structural organization and level of user-friendliness of the interface, content, presence of a specialized section for immigrants on the websites of library institutions, were analyzed.

Monitoring of electronic information resources of regional universal scientific libraries revealed that eleven of them have sections on their websites designed specifically for IDPs. Important digital resources are accumulated in these headings: there are links to portals and websites of relevant ministries and agencies; presented digests with contact information of public and volunteer organizations, selections of useful services, mobile applications and other reference materials that will be useful to internally displaced persons, will help them cope with stressful situations and worries, adapt to a new place of residence, solve issues of employment, education, self-development, etc.

The article focuses attention on a wide range of online and offline forms of library service for internally displaced persons. It is shown that all regional universal scientific libraries provide services for internally displaced persons

and other citizens affected by the war: they organize educational trainings on psychological assistance, digital and media literacy, the ability to use the online service to receive medical, legal, social and other help.

Based on the results of the study, steps to improve library services for immigrants were designed. In particular, the importance of having a special section for forcibly displaced people on the website is indicated, as this will significantly help quickly find relevant information.

The mission of the library service for IDPs, as well as the vision of library and information support for displaced persons in the context of the post-war development of our country, has been clarified. It was determined that for internally displaced persons and refugees who will return, it is very important to receive socially significant information in time regarding the reconstruction of infrastructure and production in certain locations; the possibility of employment and solving housing issues. This will help in the resettlement of people according to the availability of vacancies in the labor market, which, in turn, will have a positive effect on economic growth in the country.

Keywords: OUNB website, mission and vision of the library service for IDPs.